

O NOUĂ MENȚIUNE DOCUMENTARĂ DESPRE MEDALIILE PRIVITOARE LA HOREA

Eveniment de excepție, într-o societate primentită prin reformele iozefine și vădit sensibilizată la problemele sociale, răscoala lui Horea din 1784 a lăsat adinci urme în scrisul și plastica vremii. Actele oficiale și corespondența privată, gazetele și pamfletele, broșurile și calendarele, picturile și desenele sau gravurile și medaliile nu numai că au surprins cu generozitate starca de spirit a vremii, dar au și contribuit în mare măsură la conturarea și fixarea proporțiilor acesteia. Prin scris și prin imagini s-au colportat pe arii întinse informații diverse, adesea confuze și exagerate, sau judecăți contradictorii, mai mult sau mai puțin ostile, asupra desfășurării și sensului mișcării. Dar, indiferent de valoarea documentară și artistică a acestora, de faptul că în mare parte au satisfăcut curiozitatea pentru noutăți senzaționale, importantă rămîne crearea unei opinii publice și întreținerea interesului european pentru problema românească¹.

Medalistică constituind una din modalitățile de difuzare a imaginilor fruntașilor răscoalei, în continuare, dorim să stăruim asupra circulației în epocă a medaliilor despre Horea în strînsă legătură cu o nouă informație documentară furnizată de un act, din 13 ianuarie 1785, de la gimnaziul din Sintana².

Alături de gravuri reprezentînd scene din timpul răscoalei, de portrete și siluete ale conducătorilor acesteia, circulă intens și medaliile cu chipurile lui Horea și Cloșca. Răspîndite inițial în Transilvania, medaliile depășesc curînd hotarele principatului, în ianuarie 1785, înregistrîndu-se prezența lor în părțile răsăritene ale Ungariei, iar în Moldova „Jurnalului ieșan“ al Consulatului rus, fiindu-i cunoscută baterea lor cu inscripția: „N.N. Hora, Rex Daciae“³.

În lipsa medaliilor, care să fie trimise cunoscuților sau oficialităților, intereseții recurgeau frecvent în corespondența lor particulară și oficială la descrieri amănunțite sau la reproduceri în desen. Astfel Adam Bölönyi din Zaláu, într-o scrisoare din ianuarie 1785, descria cumnatului său din Pinkocz una din medaliile lui Horea⁴, iar Ladislau Szuhányi, vicecomitele Sătmarului, relatează despre aceleași medaliile, din Careii Mari la 16 ianuarie 1785⁵. Mult mai conștiincios și, evident, preocupat de grija exactității, George Bessenyei, vicecomitele Beregului, trimitea din Muncaci, la 23 ianuarie 1785, Locotenenței regești din Buda desenul uneia

---

¹ D. Prodan, *Din ecourile răscoalei lui Horea în străinătate*, în *Gînd românesc*, III (1935), nr. 2, p. 99—105; Idem, *Răscoala lui Horea*, II, București, 1979, p. 647—702; N. Edroiu, *Răsunetul european al răscoalei lui Horea (1784—1785)*, Cluj-Napoca, 1976.

² Arhivele Statului Cluj-Napoca, Fond Direcția școlară Oradea, R. 25/1785.

³ *Documente privind istoria României. Colecția Eudoxiu Hurmuzaki (Serie nouă). I. Rapoarte consulare ruse (1770—1796)*, București, 1962, p. 300.

⁴ N. Densușianu, *Cercetări istorice în arhivele și bibliotecile Ungariei și ale Transilvaniei*, București, 1880, p. 70 (extras).

⁵ Idem, p. 49.

din medaliile lui Horea⁶. Vaticanul primea și el, în 18 ianuarie 1785, medaliile lui Horea și Cloșca de la nunțitul papal din Viena⁷. Interesul pentru aceste medalii a persistat și după executarea fruntașilor răscoalei, Grigorie Daniel din Dumbrăvenii Sighișoarei comunicându-i la 11 martie 1785 lui Emeric Daniel din Roma că în curînd îi va trimite un desen de pe medalia lui Horea⁸.

În acest context al interesului sporit pentru medaliile lui Horea și în general pentru tot ceea ce privea răscoala sa se înscrie și conținutul actului pe care ne propunem să-l analizăm. Documentul în cauză face parte din corespondența oficială a Gimnaziului din Sintana, comitatul Arad, cu forul superior, Direcția școlară Oradea. Ludovic Szomi, directorul gimnaziului, sub vădita influență a stării de spirit nobiliare din epocă, solicita lămuriri în privința adopțării de măsuri față de doi elevi ai școlii, românul Teodor Balint și secuicul Emeric Pongrácz. Despre primul aflăm că era absolvent al clasei a doua de „gramaticae” și provenea dintr-o familie de jude sătesc ortodox. Fiind privit cu ostilitate de nobilii locali, directorul puneă întrebarea dacă era oportun să i se permită continuarea studiilor în școală sau să i se recomande orientarea spre preoție, eventual să urmeze studii private. Despre al doilea școlar aflăm că era fiu de nobil secuic din Transilvania, cu studii întrerupte, solicitînd continuarea lor la Gimnaziul din Sintana.

Alături de aceste informații privind atmosfera din școala gimnazială, atmosferă creată de resentimentele nobiliare declanșate de răscoală, documentul cuprinde un post-scriptum (Fig. 1) de o pagină cu diferite știri care circulau despre răscoală și cu o descriere a unei medalii dedicate lui Horea. Este consemnată vizita la Sintana, din porunca vicecomitelui, pe atunci Andrei Forrai, a „chirurgului” comitatului, care a făcut cunoscută directorului Szomi prinderea lui Horea. Se fac referiri la fărâdelegile săvîrșite de răsculați la Deva și este precizat numărul captivilor executați.

De o valoare cu totul aparte ni se pare înregistrarea unei medalii a lui Horea pe o parte cu inscripția latină „Hora Dux Bestriae, Princeps Transilvaniae” însoțită pe verso de alta, în limba română (*in altera vero valachico idiomate*), redată în latinește sub traducerea „Hora quiescit, Regnum solvit”, adică „Horea hodinește, Țara plătește”.

Ultima parte a legendei, cea tradusă din românește, este cunoscută pe două medalii⁹, una din argint (Fig. 2) și alta din plumb (Fig. 3), păstrate în colecția Muzeului Național din Budapesta. Pe aceste medalii legenda este formulată astfel: „Horia be și hodinește, Țara plînge și plătește”.

Dacă informația datorată directorului gimnazial Szomi este adevărată — evident că nu se poate verifica —, înseamnă că ne găsim în fața consemnării documentare a unei noi medalii, necunoscute, cu legenda bilingvă. Am mai sublinia faptul că legenda în limba latină prezintă o formă nemaiîntîlnită la medaliile cunoscute, întrucît în niciuna nu apare pretinsa intitulare a lui Horea de „Dux Bestriae”. Fără îndoială că această legendă în limba latină, dacă medalia a existat, este în strînsă relație cu preocuparea nobilimii ostile răscoalei de a conferi mișcării un caracter prevalent politic și antimonarhic, pentru a dizloca atitudinea

⁶ *Idem*, p. 49 și 72.

⁷ I. Dimitriu-Snagov, *Românii în arhivele Romei (Secolul XVIII)*, București, 1973, p. 462—463; N. Edroiu, *op. cit.*, p. 168, nota 76.

⁸ N. Densușianu, *op. cit.*, p. 67.

⁹ O. Beu, *Răscoala lui Horia în arta epocii, cu o sută cinci ilustrațiuni*, București, 1935, planșa 100/2—3.

moderată a autorităților, în frunte cu împăratul Iosif al II-lea și comisarul imperial Jankovics. Această încărcătură politică însă a fost de natură să sporească adversitatea față de răscoală a nobilimii în totalitatea ei și mai cu seamă a aceleia din administrația țării însărcinată să urmărească cu atenție desfășurarea evenimentelor. Acest fapt era cu atât mai stringent în comitatul Aradului, unde se găsea gimnaziul condus de Szomi, cu cât vicecomitele Andrei Forrai și fiul său omonim, notar și el al aceluiași comitat, s-au remarcat prin zelul lor de a întreprinde măsuri represive împotriva țăranilor adeseori doar bănuți de anumite atitudini antinobiliare. Astfel din corespondența comisarului regal Jankovics și vicecomitelui Andrei Forrai rezultă cu claritate poziția excesivă a acestuia din urmă, încercarea sa de a executa, în noiembrie 1784, nu mai puțin de 42 prizonieri, eșuată doar prin intervenția personală a comisarului regal și a împăratului¹⁰.

În acest context de maximă încordare în comitatul Aradului se explică și grija cu care erau consemnate informațiile de orice natură despre răscoală, inclusiv baterea medaliilor despre Horea.

M. M. JUDE

---

¹⁰ N. Densușianu, *op. cit.*, p. 30—32.

1775 Jan. 19to

Andronicus

1775 Jan. 19to

1775 Jan. 19to

Ab ipso quidem sermone meo auarone
 dispersis exera, nisi illi certisq; nunciis
 confirmarentur: uti Naper spargebatur de Hora
 quod Monasterium eundem fecerit, in eius parva
 inscripse Latina: Hora Dux Bestria
 Princeps Transilvania, in alia vero
 Valadico Romania... Hora Griecis, Regem
 solvis, plura Injuriandi mecum.

Nunc deus Avadino a Dno Oxdi. V. Sionie
 venit ad nos Chyregus Comitatus, qui ex
 ore regis D. V. Sionie de Sabara affererat
 Staffelmeister venire ad Jac. Cottum, quod Hora
 capite Beridellina capto, Cibriaingre
 produre sit.

Adi Nosri Transilvani ante Mensam sine
 profecti, tandem post multas ambages, et
 labores Devani pervenerunt cum rege
 D. Comissarii Regni illi agerent. Nihil private
 scribitur; ante adventum suum 57. Capto
 eo comitatus gladius Caraisis perire.
 cetera de judicio proos polliciti quidem,
 sed nihil quidem accipi.

Fig. 1.

Fig. 2.

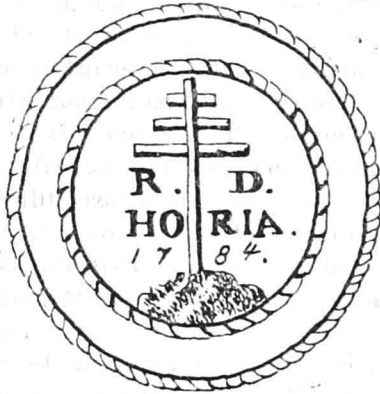

Fig. 3.